

СВЯЩЕННА РИМСЬКА ІМПЕРІЯ НА ШЛЯХУ ДО РОЗДРОБЛЕНОСТІ

Всесвітня історія, 7 клас

Ігор КОЛЯДА, професор кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти факультету історичної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор історичних наук;
Володимир ІВАСІКІВ, студент факультету історичної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

Мета: ознайомити учнів з процесом утворення Священної Римської імперії; охарактеризувати основні напрями політики Штауфенів; сформулювати в учнів уявлення про наступ на Схід німецьких імператорів; визначити причини створення Швейцарського союзу.

Завдання:

- проаналізувати особливості процесу утворення Священної Римської імперії;
- визначити основні риси внутрішньої та зовнішньої політики Штауфенів;
- розкрити значення політики «натиску на Схід» та її наслідки;
- охарактеризувати причини створення Швейцарського союзу;
- формувати в учнів уміння порівнювати історичні процеси і події, простежувати причинно-наслідкові зв'язки; навички оцінювання ролі історичних діячів у ході суспільно-політичного процесу;
- виховати в учнів почуття толерантності та стійку громадянську позицію.

Тип уроку: комбінований.

ХІД УРОКУ

I. Перевірка домашнього завдання.

Перевірку засвоєння матеріалів попереднього уроку по темі «Англія, від перших англосаксонських королів до сходження Тюдорів» доцільно розпочати з **індивідуальної роботи біля дошки**, запропонувавши виконати **дидактичні завдання**:

Співвіднесіть дати та події:

1) Звільнення Орлеана	а) 1358 р.
2) Жакерія	б) 1340 р.
3) Битва при Слейсі	в) 1429 р.

Відповідь: 1 в; 2 а; 3 б.

1) Повстання Уота Тайлера	а) 1356 р.
2) Спалення Жанни д'Арк	б) 1381 р.
3) Битва при Пуатьє	в) 1431 р.

Відповідь: 1 б; 2 в; 3 а.

Співвіднесіть терміни та поняття з їх визначеннями.

1) Дофін	а) селянське повстання у Франції
2) Станова монархія	б) нащадок французького престолу
3) Жакерія	в) монархія, за якої король скликав для вирішення найважливіших питань представників різних станів

Відповідь: 1 б; 2 в; 3 а.

Для перевірки знань учнів учитель використовує **фронтальне опитування**:

- Вкажіть, між якими країнами відбувалась «Столітня війна»?
- Якими є хронологічні межі цієї війни?
- Які наслідки для Англії мало повстання Уота Тайлера?
- Що призвело до початку у Франції Жакерії?

II. Актуалізація опорних знань та мотивація діяльності.

У ході **вступної бесіди** вчитель актуалізує знання учнів із першої теми курсу «Народження середньовічної Європи»:

- З іменем якого імператора ми можемо пов'язати утворення єдиного Франкського королівства?
- Які землі сучасної Європи входили до складу імперії Карла Великого?
- Яка доля спіткала могутню Франкську імперію після смерті Карла Великого?
- За Верденським договором 843 р., які землі відійшли синам Людовіка Благочестивого і остаточно засвідчили утворення трьох потужних європейських країн?

Отже, Карл Великий, який коронувався у 800 р. створив могутню імперію, до складу якої входили племена Лангобардів, Остготів, Вестготів та Полабські слов'янські племена. Ця держава охоплювала території сучасної Західної та Центральної Європи. Після смерті імператора почався процес дроблення її земель, що закріпив Верденський договір 843 р. Це дало початок створенню середньовічних держав: Франції, Італії та Німеччини.

III. Вивчення нового матеріалу.

План уроку

1. Відроджена імперія, від Отонідів до Штауфенів.
2. «Натиск на Схід» та утворення Швейцарського союзу.
3. «Золота булла» Карла IV та закріплення роздробленості.

1. Відроджена імперія, від Отонідів до Штауфенів.

У ході **розповіді з використанням оглядової карти** вчитель розкриває процес консолідації німецьких земель та утворення Священної Римської імперії.

Східна частина імперії Карла Великого перейшла до Людовіка Німецького як окреме королівство, яке об'єднувало землі чотирьох, фактично самостійних, герцогств: Швабії, Баварії, Франконії та Саксонії. У Німеччині процеси активного державотворення відбулися за правління Оттона I (936–973), який після перемоги над угорцями в 955 р. поблизу м. Аугсбурга став наймогутнішим правителем Європи. Він прагнув установити контроль над папством і виконував плани завоювання Італії з метою відродження імперії на зразок вельтєнської держави Карла Великого.

Ситуація, що склалася в Італії, полегшувала Оттонові I здійснення його планів. Папство переживало глибокий занепад: знатні римські родини добивалися усунення папи Іоанна XII з престолу й відкрито йому погрожували. Наляканий папа попросив допомоги в Оттона I. Це стало приводом воєнного походу німецького короля в Італію. Не зустрічаючи опору, Оттон I зайняв Рим і приборкав місцевих феодалів. На знак вдячності в лютому 962 р. папа коронував Оттона I імператорською короною. Так була створена середньовічна Німецька імперія. Наприкінці XII ст. вона стала називатися Священною Римською імперією. Крім Німеччини, до її складу входили Північна й частково Центральна Італія, деякі слов'янські землі, частина Південної Франції. У першій половині XI ст., до імперії було приєднано ще й Бургундію.

Завдання учням. Скласти простий план за розповіддю вчителя.

Пропонований варіант

1. Боротьба за спадщину Карла Великого.
2. Аугсбургська перемога Оттона I.
3. Створення Священної римської імперії.

Уявлення про першого імператора Священної Римської імперії вчитель (формує за допомогою історико-біографічної довідки.

Оттон I Великий (нім. Otto I. der Große; *23 листопада 912, Валлхаузен – † 7 травня 973, Мемленбен), з роду «Людольфінгів», син Генріха I Птахолова, короля Східної Франкії. Був герцогом Саксонії, королем Східної Франкії з 936 р. та засновником й першим імператором (кайзером) Священної Римської Імперії з 962 р. З ім'ям Отто I часто використовується епітет «Великий» (нім. der Große). Його вперше вжив середньовічний хроніст Отто із Фрайзінга (нім. Otto von Freising, 1112–1158), який, однак, не був сучасником короля Отто I. Після смерті свого батька Генріха I Птахолова у 936 р. Оттон був коронований на короля Саксонії. У наступні роки він мусив воювати за збереження влади з молодшим братом і сином. Намагаючись зміцнити свій королівський авторитет, Отто I спирався на духовництво, якому надавав державні посади та земельні наділи. Східні кордони він забезпечував

заснуванням нових марок і єпископатів на території слов'янських поселень, які різними способами приєднував до держави. Успішній політиці Отто немало сприяла його перемога над угорцями біля Аугсбурга у 955 р. Уже в 951 р. він вторгся до Італії, де коронувався на короля лангобардів. Під час другого походу в Італію 962 р. Отто був коронований папою Іваном XII на імператора Священної Римської імперії, ефемерного державного утворення, яке в різному складі існувало з 962 до 1806 рр. Продовжуючи політику Карла I Великого, Оттон перейняв опіку над папством. Завдяки одруженню сина Оттона II з візантійською принцесою Теофанією його визнала також і Візантія.

Завдання учням.

Складіть історичний портрет Оттона I.

Учитель використовуючи розповідь та за допомогою хронологічної таблиці ознайомлює учнів із основними датами та подіями.

Дата	Подія
911 р.	Після смерті останнього правителя Східнофранкського королівства з династії Каролінгів уперше королем було обрано представника місцевої знаті франконського герцога Конрада (911–918 рр.). Виникнення Німецького королівства
919 р.	Новим німецьким королем після смерті Конрада I Франконського було обрано його онука, саксонського герцога Генріха Птахолова (919–936 рр.)
955 р.	Битва на р. Лех поблизу Аугсбурга в Баварії. Військо німецького короля Оттона I (936–937 рр.) завдало нищівної поразки мадярам, у результаті чого вони назавжди припинили напади на німецькі землі
961 р.	Німецький король Оттон I на прохання 22-річного Папи Римського Іоанна XII здійснив похід до Італії, допоміг йому перемогти непокірних васалів й повернути втрачений престол
962 р.	Папа Римський Іоанн XII 2 лютого в соборі Св. Петра коронував Оттона I як римського імператора. Друге відновлення Римської імперії на Заході

Завдання учням. Законспектувати основні положення таблиці.

За допомогою прийому **міркування** вчитель характеризує подальший розвиток Священної Римської імперії та її конфлікт із папством.

У XI ст. виникає конфлікт світської та духовної влади. У чому суть цього конфлікту? Уся глибина суперечності виникла тому, що:

- з XI ст. поширюються ідеї монахів абатства Клоні, які обстоювали главенство духовної влади над світською;
- натомість імператори, пам'ятаючи владну традицію Карла Великого та Оттона I, розглядали папство як інструмент своєї політичної влади;
- гостро стояло питання права призначення єпископів та володіння майном єпископів, тому кожна із сторін хотіла отримати це виключне право.

Таким чином, конфлікт папи та імператора у XI ст. був неминучим. Адже кожна із сторін хотіла вибороти для себе владні привілеї інвестиції, що дало б можливість контролювати духовній владі світську і навпаки.

Завдання учням.

Підготуйте відповідь на проблемне запитання: «Які, на вашу думку, чинники вплинули на процес загострення боротьби між духовною та світською владою?»

У ході **пояснення** вчитель розкриває зміст поняття «інвеститура».

Інвеститура – права імператора чи короля затверджувати духовних осіб на церковні посади.

Завдання учням. Законспектуйте термін.

Формуючи уявлення учнів про боротьбу світської і духовної влади, вчитель використовує сюжетну розповідь:

Реформа 1074 р. викликала обурення у 26-річного німецького імператора Генріха IV (1056–1106), який не бажав втрачати свою владу над єпископами. Розпочалася довга і виснажлива боротьба. Спершу імператор зібрав у Вормсі німецьких єпископів і домігся від них хвали рішення про позбавлення сану Григорія VII. У відповідь 1075 р. папа зібрав у Римі єпископів Франції та Італії, відлучив від церкви Генріха IV і звільнив його підданих від присяги імператорові. Цим скористалися невдоволені Генріхом IV німецькі феодалі і розпочали повстання проти імператора. За такої ситуації Генріхові IV не залишилося іншого виходу, як шукати примирення з папою. Розуміючи безвихідність своєї ситуації, імператор холодної зими 1077 р. з невеликим почтом прибув до резиденції папи в замку Каносса на півночі Італії. Протягом трьох днів Генріх IV змушений був стояти босоніж, в одязі спокутного грішника, перед ворітьми замку, допоки Григорій VII пробачив свого супротивника. Ось як цю подію описано у романі сучасного українського письменника Павла Загребельного «Євпраксія»: «Похід до Каносси 26 січня 1077 р. Імператор прибув до Каносси. Замок мав потрійні мури. Генріха впущено за другу стіну, почет лишився зовні. Між мурами, знявши імператорські прикраси, без будь-якої пишноти, простоволосий, босий, стояв він, очікуючи присуду папи, постався з ранку до вечора, стояв без сну, непорушно, залякло, ніби вмер. Так тривало три дні. Лише на четвертий його було допущено до папи. Після тривалої розмови і прийняття ганебних умов папа зняв відлучення».

Відтоді слово «Каносса» стало символом підкорення світської влади духовній, а вислів «ходін-

ня у Каноссу» означає глибоке приниження переможцем переможеного.

Отже, Генріх IV не забув приниження і не змирився. У 1084 р. він зібрав велику армію, рушив на Рим і захопив його. Григорій VII ледь урятувався від полону і змушений був утекти на південь Італії. Наступного року Григорій VII помер, заповідаючи своїм наступникам продовжувати боротьбу проти імператорів.

Завдання учням. Підготуйте відповіді на запитання:

1. У чому головна причина конфронтації імператора і понтифіка?
2. Які наслідки мала Папська реформа 1074 р.?
3. Що таке «ходіння в Каноссу»?

Робота з ілюстраціями

«Генріх IV і Григорій VII в Каноссі в 1077» Карло Еммануель.

Завдання учням:

⇒ Користуючись репродукцією картини, опишіть зовнішній вигляд та внутрішній стан Генріха IV.

⇒ Яким, на вашу думку, заходом можна було виправити складне положення імператора.

У ході **пояснення** вчитель розкриває зміст виразу «Йти в Каноссу».

У наші дні під виразом «йти в Каноссу» найчастіше розуміють акт покаяння чи покірності. Подібні висловлювання існують німецькою – «nach Canossa gehen», датською, норвезькою та шведською – «Canossavandring» або «Kanossagang», французькою «aller Canossa» та італійською – «andare a Canossa» мовами. Всі ці висловлювання означають покаяння, часто – проти волі або вимушене.

Завдання учням. Законспектуйте зміст виразу.

Користуючись **розгорнутою характеристикою та хронологічно-тематичною таблицю** «Правителі імперії кінця XII–XIII ст.», учитель висвітлює основні напрями діяльності Штауфенів.

Ім'я	Особливості правління
Фрідріх I (1155–1190 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> Найзначніший представник династії Штауфенів. Імператор Фрідріх I залишився в історії під ім'ям Барбаросса (Рудобородий), яке дали йому італійці. За його часів імперія стали називати Священною. У 1157 р. представники папи за його ж дорученням оголосили, що Фрідріх отримав корону лише як «бенефіцій» від папи і повинен йому підкорятися. У відповідь Фрідріх I пішов війною на Італію. Він хотів не лише покарати папу, а й під цим приводом підкорити заможні італійські міста. Фактично похід 1158 р. був завойовницьким. За допомогою величезної для тих часів 100-тисячної армії Італія була приєднана до володінь імператора. Для боротьби проти імператора вони об'єдналися у союз 15 міст – Ломбардську лігу. Ломбардська ліга об'єднала сили італійських міст для боротьби проти імператора. 29 травня 1176 р. у битві під Леньяно війська Ломбардської ліги розбили армію Фрідріха I. Здійснив п'ять військових походів до Італії, намагаючись підкорити її міста – республіки Північної Італії та Папську державу. Зазнав поразки, але італійці були змушені визнати його своїм правителем. У Німеччині намагався зміцнити свою владу над князями. Приєднав до володінь Штауфенів Південну Італію і Сицилію. Брав участь у хрестових походах
Генріх VI (1191–1197 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> Був володарем німецької, сицилійської, італійської та імперської корон. Прагнув підкорити Візантію, створити «світову імперію». Поставив у васальну залежність від імперії Арагонське королівство та англійського короля Річарда Левове Серце
Фрідріх II (1212–1250 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> Був проголошений королем у віці двох років, після смерті батька. По досягненні повноліття продовжив боротьбу своїх попередників за підкорення Північної та Центральної Італії. Вважається одним із найосвіченіших людей XIII ст. Сприяв розвитку науки і мистецтва. Заснував університет у Неаполі. Після безрезультатної 30-річної боротьби за підкорення італійських міст, відлучення Папою від церкви й оголошення Антихристом зазнав повного краху

Завдання учням. Тезово законспекуйте основні положення таблички.

Учитель організовує **самостійну роботу учнів з документом та пропонує підготувати відповіді на запитання.**

«Хроніка Фра Саламбене де Адамо» про Фрідріха II.

Це була людина хитра, дволика, злісна, славолюбна, лукава, дратівлива. Водночас це була людина виняткових якостей, якщо вона бажала виявити свою доброту і прихильність, – привітна, приємна, захоплююча, діяльна; він умів читати, писати, співати, складати кантиленти і канцони; він був вродливий і мав гарну статуру, хоча зросту був середнього... Він знав також безліч різних мов... Якби він був справжнім католиком і любив Бога, Церкву і власну душу, то йому в цьому світі знайшлося б дуже мало рівних з-поміж правителів...

✓ На які риси характеру автор звертає увагу передусім? Як ви вважаєте, чому?

✓ Як автор доводить, що імператор був освіченою людиною?

✓ Як ви розумієте останнє речення документа? Чи можна сказати, що Фрідріха II звинувачено в ересі?

Уявлення про імператора Священної Римської імперії Фрідріха Барбароссу учитель формує за допомогою **історико-біографічної довідки.**

Фрідріх був сином Фрідріха Одноокого, герцога Швабського, і племінником імператору Конраду III. Народився Фрідріх наприкінці 1122 р. у місті Гогенштауфен. У 1147 р. після смерті батька він став герцогом Швабським. Незабаром він брав участь у Другому хрестовому поході, під час якого завдяки хоробрості і доблесті завою-

вав загальну повагу. Повернувшись до Німеччини, хворий імператор (його дядько) рекомендував князям обрати Фрідріха своїм наступником. Він помер у лютому 1152 р., а потім уже 4 березня Фрідріх зайняв спорожнілий престол. Новий король був молодий, фізично дуже міцною людиною, володів живим розумом, був приємним і навіть чарівним співрозмовником, чудовим лицарем, жадібним до важких підприємств і слави, чесним і щедрим государем, добрим і твердим в вірі християнином. Але ці гідності не покривали недоліків, звичайних, утім, у тодішніх монархах. Так, в хвилини гніву Фрідріх бував украй суворий, не терпів протидій й іноді задля досягнення своєї мети був готовий на криваві жорстокості. Властолюбство його було безмежним, він будь-коли мріяв про незвичайні справи і бурхливі успіхи. Усе, за що він брався, було реально і продумано. Тому вдача часто залишалася з ним навіть у складних ситуаціях. І хоча головна мрія його життя – відродити могутність імперії Карла Великого – лишилася нездійсненою, він чимало зробив на цьому шляху.

Фрідріх Барбаросса створив численну для свого часу європейську армію, головною силою якої була важка, закована в сталеву зброю лицарська кіннота, і удосконалив її організацію. Його визнано класиком військового середньовічного мистецтва. Німецьке лицарство за нього для багатьох інших національних лицарських організацій Європи було прикладом наслідування. Підготовка німецького лицаря, як і інших європейських, починалася з дитинства. Служба пажом чи зброєносцем у сеньйора протягом 10–12 років була для майбутнього лицаря кращою практичною школою. Після закінчення терміна такої служби відбувалася урочиста посвята їх у лицарі.

Фрідріх Барбаросса, як і інші войовничі монархи європейського Середньовіччя, не вимагав від німецьких лицарів досконалого опанування усіма сімома лицарськими мистецтвами. Такими були: їзда, плавання, стрільба з лука, кулачний бій, соколине полювання, гра в шахи, складання віршів. Сам німецький король, а також німецькі лицарі вдосконалювали своє бойове мистецтво у постійних міжусобних феодалних війнах. Крім війн, гідним собі заняттям лицарі вважали лише полювання і турніри, до яких Фрідріх Барбаросса плекав особливу пристрасть.

Один з середньовічних письменників дав таку характеристику лицарських турнірів: «Лицар не може сяяти на війні, якщо він підготувався до цього на турнірах. Він має бачити, як тече його кров, як тріщать його зуби під ударами кулаків. Йому треба бути скинутим на грішну землю, щоб відчувати тяжкість тіла свого ворога. Тільки у такий спосіб він може розпочати серйозну війну з надією бути переможцем».

Німецьке лицарське військо було замкнутою кастою. З цього приводу Дельбрюк у своїй «Історії військового мистецтва» говорив: «Якщо король, надаючи селянинові милість, робить його лицарем і навіть разом із лицарською гідністю наділяє його лицарськими правами, то цим порушує закон. Навіть утаємничений у лицарі селянин таким не стане ніколи».

Фрідріх Барбаросса свято дотримувався феодалного права звання лицаря. За його указом декларацію про лицарський поєдинок із усіма її атрибутами мав лише той, хто був лицарем за походженням. Перев'язь, лицарський пасок і золоті шпори міг носити лише лицар. Ці предмети були улюбленими нагородами німецьких лицарів, якими їх заохочував король.

У 1152 р. Фрідріх I Барбаросса став імператором Священної Римської імперії, до якої належали численні німецькі держави й сучасна Австрія, що грала в імперії провідну роль. На той час Фрідріх усіма заходами, і передусім військовими, зміцнив королівську владу на німецькій землі. Такими ж заходами він у нетривалі терміни зміцнив і свою імператорську владу над усією Священною Римською імперією.

Ставши імператором, Фрідріх Барбаросса перейшов до агресивної, завойовницької політики відповідно до інтересів німецьких феодалів. Він намагався підпорядкувати своїй місцевій владі багаті ломбардські міста-держави Північної Італії.

Завдання учням. Скласти план розповіді.

2. «Натиск на Схід» та утворення Швейцарського союзу.

Уявлення про причини та характер східної політики німецьких імператорів, а також

особливості німецької колонізації вчитель формує за допомогою розгорнутої характеристики.

Східна політика імператорів мала такі риси:

- Спрямованість на Схід Європи: з середини XII ст. на захоплених слов'янських землях було утворено макграфство Бранденбург, герцогство Мекленбург і Померанню.

- Германізація населення: за рицарями і місіонерами на схід рушили німецькі селяни, ремісники, яких феодали заохочували всілякими пільгами. Місцеве слов'янське населення винищувалося або витіснялося у глухі місця. Німецькі феодали завоювали прибалтійські території за допомогою лицарсько-чернечого ордену «Брати лицарства Христового з Лівонії».

- Колонізація земель: у XIII ст. починається німецька колонізація і Прибалтійських земель, що були заселені балтськими племенами. У зоні колонізації виникли й розбудовувалися міста Любек, Берлін, Штральзунд та ін. У XIII ст. німецькі поселення існували вже в Польщі, Чехії та Угорщині.

- Силова спрямованість експансії: у XIII ст. лицарі Тевтонського ордену захопили землі пруссів і створили на них невелику, але сильну й добре організовану державу.

Завдання учням. Учитель пропонує учням заповнити тематичну таблицю «Східна експансія Імперії».

Пропонований варіант

Напрямок експансії	Методи захоплення території	Результат

Робота з картою

Учитель показує на настінній карті напрямки німецької колонізації на Сході та нові територіальні завоювання імператорів.

Завдання учням. На контурній карті позначити хрестові походи проти народів Балтії німецьких феодалів, а також володіння Тевтонського ордену у XII–XIII ст.

У ході **розповіді** вчитель знайомить учнів з утворенням Швейцарського союзу.

Ослаблення імперії поклато початок новому політичному утворенню – Швейцарському союзу. У 1291 р. общини трьох альпійських земель (кантонів) – Швіца, Урі і Унтервальдена – об'єдналися проти спроб їх підкорити імператором Рудольфом I Габсбургом (1273–1291 рр.). Імператор та його наступники намагався об'єднати всі свої володіння у єдине ціле, а вільні селяни стали йому

на заваді. Крім того, через ці землі проходив важливий перевал Готхард, який зв'язував Німеччину з Італією. За народними переказами, на боротьбу проти Габсбургів співвітчизників підняв відомий стрілок з лука Вільгельм Телль. У 1315 р. селянська піхота ішент розгромила війська Габсбургів біля гори Моргантен. Після цього до союзу приєдналися ще п'ять міських кантонів. Але знадобилося ще кілька перемог, щоб Союз домогся автономії від імперії (1499 р.). Остаточно міжнародне визнання незалежності Швейцарія здобула лише у 1648 р. Наприкінці XV – на початку XVI ст. до Союзу приєдналося ще 5 кантонів. Населення кантонів говорило різними мовами – німецькою, французькою, італійською, але їх об'єднувало спільне прагнення жити у вільній державі.

Тривалий час Союз не мав постійних органів влади. Справи кожного Кантона вирішувалися на зібранні чоловіків, а Союзу в цілому – на зібранні кантонів. Кожний кантон міг проводити власну внутрішню і зовнішню політику, але давав обіцянку, що не буде шкодити спільним інтересам.

Завдання учням. Скласти тезовий конспект за розповіддю вчителя.

Пропонований варіант

1. Утворення Швейцарського союзу – новий виклик політиці Габсбургів.
2. Боротьба за незалежність чи громадянська війна?

Зміст поняття «Швейцарський союз» учитель розкриває у ході пояснення та роботи з картою.

Завдання учням

1. Покажіть на карті територію союзу трьох лісових кантонів (1291–1315).
2. Назвіть кантони, які приєдналися до Союзу в XIV ст.
3. Назвіть місця найважливіших переможних битв швейцарців.

3. «Золота булла» Карла IV та закріплення роздробленості.

За допомогою стислої характеристики та схеми вчитель розкриває основні положення «Золотої булли» 1356 р.:

У XIII ст. Священна Римська імперія вступила у смугу кризи, а згодом і занепаду. У 1254 р. помер останній король із династії Штауфенів. Імперія припинила свої намагання підкорити Італію і перестала бути суперницею римських пап. В імперії розпочався період міжцарів'я (1254–1273 рр.). Тому у 1356 р. було прийнято «Золоту буллу»:

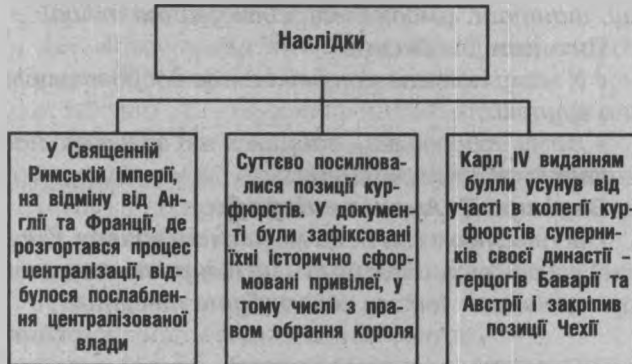
- вона закріпила усталений порядок обрання німецького короля, який «повинен був ставати імператором»;
 - обрання короля відбувалося з ініціативи архієпископа Майнцького в м. Франкфурті-на-Майні більшістю голосів;
 - згода Папи Римського для обрання імператора була не потрібна, але він повинен був увінчати його в Римі імператорською короною;
 - за князями закріплювалися права на вищий суд, карбування монет, розробка корисних копалин, стягування мита і ведення «законом оголошених» приватних війн;
 - укладання містами союзів, спрямованих проти князівського гноблення, розглядалося як «змова» і заборонялося.
- Отже, король обирався сімома «дійсними і законними» курфюрствами імперії. До них належали три церковні князі та чотири світські. А саме

обрання відбувалось з ініціативи архієпископа Майнцького та за згоди папи.

Завдання учням. Законспектувати основні положення схеми.

Пропонований варіант

У ході характеристики з використанням структурно-логічної схеми вчитель розкриває наслідки прийняття «Золотої булли».

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Колективна робота у формі бесіди за запитаннями:

1. Розкажіть, унаслідок яких подій з'явилася на Заході нова Римська імперія. Хто став імператором нової імперії?
2. Що стало приводом для конфлікту між Папою Римським Григорієм VII та імператором Генріхом IV?

3. Назвіть трьох найвідоміших імператорів із династії Штауфенів.

4. У якому році Швейцарія здобула автономію у складі Священної Римської імперії?

5. Які були результати і наслідки «наступу на Схід»?

V. Підбиття підсумків уроку.

Узагальнення вчителя. Італійська політика імператорів була зрубною як для Італії, так і для Німеччини та імператорів. Італія і Німеччина заплатили за це роздробленістю, імператори – фактичною втратою влади. А папи римські, у свою чергу, не змогли створити велику християнську державу та очолити її. Політичну роздробленість Німеччини було остаточно закріплено за правління імператора Священної Римської імперії Карла IV Люксембурга (1346–1378) у «Золотій буллі» 1356 р. – законодавчому акті, прийнятому імперським сеймом і затвердженому імператором.

VI. Домашнє завдання.

Підготуйте відповіді на **запитання** та виконайте **завдання**:

1. Опрацюйте текст параграфа підручника.
2. Складіть історичний портрет Фрідріха II Штауфена.
3. Ви – житель Каносси, опишіть зустріч папи Григорія VII та Генріха IV.

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ АВТОРІВ ЖУРНАЛУ

1. Автор подає до редакції рукопис статті українською мовою обсягом до 20 сторінок формату А4 документа Word на електронну пошту: ovgisem@yandex.ru.
2. Текст рукопису потрібно набрати на комп'ютері (у програмі **Word**, півтора інтервала між рядками, розмір шрифту 14).
3. Ілюстрації подаються в окремих файлах у форматі **JPEG**.
4. Бібліографія до статті має бути складена з додержанням стандартів, прийнятих ВАК України.
5. До рукопису додаються дані про автора (прізвище, ім'я та по батькові, місце роботи, посада, вчений ступінь, звання, адреса, телефон).
6. Автор підписує другий примірник рукопису, стверджуючи цим достовірність дат, цитат, фактів тощо.
7. Статті, які передбачається використати під час подання до захисту дисертаційних робіт, надсилати з рецензією. Необхідно зазначити УДК, написати трьома мовами (українською, російською, англійською) ім'я і прізвище автора, назву статті, анотацію та ключові слова.
8. Прохання не надсилати одні й ті самі матеріали водночас до нашого журналу та інших видань.

Редакція